

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Саидиброимов Шозодаibroхим Одилшоевич дар мавзуи «Ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар тафсири мутафаккирони асрҳои X-XI-и тоҷику форс» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.1. Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот)

Мутафаккирони асрҳои X-XI-и тоҷику форс дар рушди илм, адабиёт, фалсафа ва фарҳанги ҷаҳонӣ саҳми бузург гузоштаанд. Осори онҳо на танҳо барои халқи тоҷик, балки барои тамаддуни башарӣ аҳамияти калон дорад. Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ асосгузори адабиёти классикии тоҷик буда, дар рушди забон ва фарҳанги тоҷик нақши муҳим гузоштааст. Абуалӣ ибни Сино, Закариёи Розӣ аз бузургтарин донишмандони ҷаҳон буда, дар соҳаҳои тиб, фалсафа, мантиқ ва табиатшиносӣ асарҳои гаронарзиш эҷод кардаанд. Абулқосим Фирдавсӣ бо офаридани «Шоҳнома» таърих, фарҳанг ва арзишҳои маънавии халқҳои эронинаҷадро ҳифз намуд. Носири Хусрав дар осори худ ба масъалаҳои донишандӯзӣ, ахлоқ, худшиносӣ ва адолат таваҷҷуҳи махсус зоҳир кардааст. Умари Хайём дар рушди математика, астрономия ва адабиёт саҳми назаррас гузоштааст. Маҳз бузургии мутафаккирони тоҷики ин аҳд ва тамоми мутафаккирони тоҷику форс дар он зоҳир мегардад, ки онҳо арзишҳои илм, хирад, инсондӯстӣ ва ахлоқи ҳамидаи инсониро тарғиб намуда, барои рушди фарҳанги миллӣ ва тамаддуни ҷаҳонӣ мероси гаронбаҳо ба ҷаҳон гузоштаанд.

Мутаасифона, дар як муддати муайян сиёсати давр майл ба соддагароӣ дошт ва таваҷҷуҳи як ду насли миллатро аз мазмун ва мундариҷаи ин ғанчи бебаҳо бар канор бурда буд. Бо дамидани файзи Истиқлол дар Тоҷикистони азиз бозгашт ба омӯзишу пажӯҳиши осор ва назарияҳои мухталифи гузаштагонӣ тамаддуни миллат оғоз гардид, рушд ёфт ва имрӯз дар авҷи аълои худ қарор дорад. Арзи вучуд

намудани рисолаҳои илмӣ дар пажӯҳишу таҳлили назари гузаштагонӣ мо боис мегардад, то беҳтарин ва заруртарин нуктаҳои ин назар дар хизмати аҳли адаб ва аҳли омӯзишу парвариш, хосса тарбияти насли навин қарор дода шаванд.

Яке аз масъалаҳои меҳварӣ дар фалсафа, ҳикмат, адабиёт ва фарҳанги миллии тоҷикон тарғиб ва таҳкими хирадгароӣ ба ҳисоб меравад. Ин арзиши бунёдӣ дар марҳилаҳои гуногуни давлатдорӣ тоҷикон мавқеи муҳим дошта, ҳамчун омили муассири ташаккули тафаккури иҷтимоӣ, рушди маънавӣ ва таҳкими пояҳои давлатдорӣ мавриди таваҷҷуҳ ва истифода қарор гирифтааст. Маҳз рисолаи доктории Саидиброимов Шозодаibroҳим Одилшоевич дар мавзӯи «Ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллий дар тафсири мутафаккирони асрҳои X-XI-и тоҷику форс», ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3.1 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пешниҳод гардидааст, аз ҷумлаи он тадқиқот маҳсуб мегардад, ки хирадро чун падидаи сирати миллий дар тафсиру таъбири андешамандони тоҷику форс дар ибтидои ҳазораи дуюми мелодӣ мавриди таҳлилу пажӯҳиши илмӣ қарор додааст.

Мубрам будани кори илмӣ – таҳқиқотии Саидиброимов Ш.О. аз ҳуди интиҳоби мавзӯи пажӯҳиш маълум аст, зеро таҳлили ташаккули мафҳуми хирад ва хирадгароӣ дар осори донишмандони сатҳи олии миллат ҳамчун менталитети миллий аз зумраи он масъалаҳои мебошанд, ки бори дигар аз азал соҳибхирад ва тамаддунофар будани миллати тоҷикро исбот менамоянд.

Ҳамин тариқ, объект ва мавзӯи тадқиқот мақсади онро пурра муайян мекунанд ва нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда пурра ҷавобгӯии вазифаҳои тадқиқот мебошанд. Дар умум, тамоми қисматҳои муқаддимавии кор ба ҳамдигар робитаи хуби мантиқӣ дошта, ҷавобгӯи талабот ба корҳои илмӣ ҳамгун ҳастанд.

Қисмати пажӯҳишии рисола аз панҷ боб, хулоса бо натиҷагирии назариявӣ ва тавсияҳои амалӣ оид ба истифодаи натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ, таҳқиқи дурнамои мавзӯ ва рӯйхати адабиёт иборат аст.

Азбаски ҳадафи асосии таҳқиқот ошкор намудани моҳият ва хусусиятҳои назарияҳои педагогии мутафаккирони тамаддуни тоҷик дар заминаи афкор ва андешаҳои хирадгароёнаи онҳо мебошад, унвонҷӯ тавонистааст мавзӯҳои ҳар як боб ва зербоби рисоларо мутобиқ ба ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот интихоб намуда, онҳоро дар асоси усулҳои муосири илмӣ мавриди таҳлил ва баррасии амиқ қарор диҳад. Мундариҷаи сохтори диссертатсия бо мантиқи таҳқиқот мувофиқат дошта, барои расидан ба натиҷаҳои илмӣ асоснок заминаи мусоид фароҳам овардааст. Масалан, боби аввали диссертатсия “Асарҳои муттафаккирон ҳамчун сарчашмаи афкори педагогии рушди хирад” аст ва он аз зербобҳои “Хирад ва сирати миллӣ ҳамчун пояи маънавии халқи тоҷик”, “Табдили ақидаҳои педагогии тоисломӣ сарчашмаи асосии рушди ақидаҳои педагогии мардуми тоҷик дар асрҳои X-XI”, “Нигоҳи муттафаккирони асрҳои X-XI-и форсу тоҷик оид ба хирад ва сирати миллӣ дар тарбияи фарзанд” иборат мебошад. Ин зербобҳо пурра таҳлили илмӣ карда шуда, асосноку дақиқ мебошанд.

Боби якуми рисола ба таҳлили асосҳои назариявӣ ва методологии масъала бахшида шуда, дар он осори мутафаккирони тоҷику форси асрҳои X-XI ҳамчун сарчашмаи муҳими афкори педагогӣ оид ба рушди хирад мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Муаллиф заминаҳои таърихӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ташаккули афкори хирадгароёнаро баррасӣ намуда, нақши мероси маънавии мутафаккиронро дар рушди педагогикаи миллӣ нишон додааст.

Боби дуюми рисола ба таҳқиқ ва таҳлили муқоисавии андешаҳои педагогии мутафаккирон бахшида шудааст. Дар ин боб афкори тарбиявӣ ва ахлоқии Носири Хусрав, Фирдавсӣ, Абуалӣ ибни Сино ва дигар

мутафаккирони давр мавриди омӯзиш қарор гирифта, умумият, тафовут ва ҳамбастагии назарияҳои онҳо оид ба ташаккули хирад ва сирати миллӣ ошкор ва асоснок карда шудааст.

Боби сеюми рисола аҳаммияти назариявӣ ва амалии афкори хирадгароенаи мутафаккиронро дар шароити муосир инъикос менамояд. Дар он роҳҳо ва механизмҳои истифодаи мероси педагогии мутафаккирони тоҷик дар низоми таълиму тарбия, таҳкими худшиносии миллӣ, рушди маънавӣ ва ташаккули ҷаҳонбинии насли наврас пешниҳод ва асоснок гардидаанд.

Боби чоруми рисола ба таҳлили роҳҳо, шаклҳо ва воситаҳои татбиқи афкори педагогии мутафаккирони тоҷик дар низоми муосири таълиму тарбия бахшида шудааст. Дар ин боб муаллиф имкониятҳои истифодаи ғояҳои хирадгароӣ, худшиносӣ, ахлоқ ва тарбияи шахсиятро дар раванди таълиму тарбия баррасӣ намуда, аҳаммияти онҳоро барои рушди педагогикаи миллӣ асоснок кардааст.

Боби панҷуми рисола ҷанбаҳои амалии таҳқиқот ва самаранокӣ татбиқи ғояҳои пешниҳодшударо дар шароити муосир инъикос менамояд. Дар он натиҷаҳои таҳқиқоти озмоишӣ ва таҷрибавӣ ҳулосаҳои илмӣ, тавсияҳои методӣ ва пешниҳодҳо оид ба истифодаи мероси педагогии мутафаккирони тоҷик дар муассисаҳои таълимӣ ҷамъбаст гардидаанд. Муаллиф дурнамои истифодаи натиҷаҳои таҳқиқотро дар такмили муҳтавои таълиму тарбия ва таҳкими худшиносии миллӣ нишон додааст.

Дар маҷмӯъ, бобҳои рисола бо ҳамдигар робитаи мантиқӣ дошта, ба татбиқи пайдарпайи ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот мусоидат менамоянд.

Новобаста аз он, ки масъалаи марказии рисола аз тарафи донишмандони ватанӣ ва хориҷӣ ба таври алоҳида ва дар мақолаҳову саҳифаҳои тадқиқоти мухталиф ва давраҳои гуногун ба бахсу ҳулосабарорӣ кашида шуда бошанд ҳам, вале гуфтан ҷоиз аст, ки

рисолаи мутазакир ҳамаи он афкору андешахоро ба таври густурда ва бо далелҳои нави илмӣ таҳлилу ҷамъбаст намудааст. Онро саҳифаи нав дар илми педагогикаи тоҷик ҳисобидан раво мебошад.

Хулоса, натиҷаҳо, тавсияҳо ва пешниҳодҳои дар диссертатсия пешниҳодшуда аз муҳтавои таҳқиқот мантиқан бармеоянд ва бо ҳадаф, вазифаҳо ва фарзияи илмӣ таҳқиқот мувофиқ мебошанд. Натиҷаҳои бадастомада аз таҳлили амиқи сарчашмаҳои таърихӣ адабӣ ва осори мутафаккирони тоҷику форси асрҳои X–XI ҳосил гардида, аҳаммияти назариявӣ ва амалии онҳо асоснок карда шудааст.

Муаллиф тавонистааст нақш ва ҷойгоҳи афкори педагогии мутафаккирони мазкурро дар ташаккули хирад ва сирати миллӣ ошкор намуда, аҳаммияти онҳоро барои рушди педагогикаи миллӣ ва низоми муосири таълиму тарбия муайян намояд. Хулосаҳои илмӣ пешниҳодшуда бо натиҷаҳои таҳқиқот мутобиқ буда, дараҷаи кофӣ эътимоднокӣ ва асоснокии илмӣ доранд.

Тавсияҳо ва пешниҳодҳои муаллиф ҷиҳати истифодаи мероси педагогии мутафаккирони тоҷик дар тақмили муҳтавои фанҳои педагогӣ, таърихӣ ва фарҳангшиносӣ, инчунин дар таҳкими худшиносӣ ва тарбияи маънавию ахлоқии насли наврас аҳаммияти амалӣ доранд. Онҳо метавонанд дар таҳияи барномаҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ ва қорҳои минбаъдаи илмӣ-таҳқиқотӣ мавриди истифода қарор гиранд.

Дар ҷамъбасти рисола натиҷаҳои асосии таҳқиқот мухтасар баён гардида, хулосаҳои илмӣ аз таҳлили афкори педагогии мутафаккирони тоҷику форси асрҳои X–XI бармеоянд. Муаллиф нишон додааст, ки афкори хирадгароёнаи онҳо дар ташаккули сирати миллӣ ва рушди педагогикаи миллӣ аҳаммияти назаррас дорад. Тавсияҳо ва пешниҳодҳои дар рисола ироашуда барои тақмили раванди таълиму тарбия ва таҳкими худшиносии миллӣ дорои арзиши амалии муҳим мебошанд.

Дар умум, рисола ҳамчун як таҳқиқи хуб ва пурраи илмӣ ҷавобгӯи тамоми талабот буда, автореферат ва мақолаҳои нашршудаи унвонҷӯй музмуну мундариҷаи таҳқиқотро ба таври зарурӣ инъикос менамоянд.

Диссертатсияи илмӣ Саидиброимов Шозодаibroҳим Одилшоевич дар мавзӯи «Ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар тафсири мутафаккирони асрҳои X-XI-и тоҷику форс» ба талаботи “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 ва бо тағйиру иловаҳо аз 26-уми июни соли 2023, таҳти №295 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.1. Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот) мебошад.

Муқарриз:

доктори илмҳои педагогӣ, дотсент,

муовини ректор оид ба тарбияи

Донишқадаи техникии Тоҷикистон

ба номи академик М.С. Осимӣ

Аҳмадзода Бунавша

Саймузафар

Имзои Б.С. Аҳмадзодаро тасдиқ мекунам:

Сардори Раёсати кадрҳои махсуси

Донишқадаи техникии Тоҷикистон

ба номи академик М.С. Осимӣ

Қодирзода Н. Ҳ.

« 2 » сентябрь 2026 г.

Маълумот барои таммос: 735024 Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе
кӯчаи академик Рачабовҳо.

Тел.+(992)985-05-34-54; +(992) 001222612

E-mail: abunavsha@mail.ru